अमूल्यं अश्रुबिन्दू ॥

निशासमये अन्धकारस्य पश्चात्तलात् नक्षत्रगणानि पृथिव्यां दृष्ट्वा व्यसनसमेतम् अपश्यत्। तेषां अश्रुबिन्दूनि भूमौ अपतच्छ। महाबलिपुरस्य वात्सल्यपुत्री दमयन्ती एव तेषाम् व्यसनमूलम्। अस्य अवस्था अत्याधिकम् वेदनादायकमभवत्। दमयन्ती का ?।।।

महाबलिपुरम् नामक सर्वेश्वरस्य वरदानम् भवति दमयन्त्याः हन्त स्थानम्। अनिलः, वर्षा आदि अमूल्यसम्पदानां प्रादुर्भूताः भवति तत्र। नद्यानाम् प्रवहनवाणी, हरिताभा कृषिक्षेत्राणां चारुता च तत्रस्थः नित्यदर्शनानि भवन्ति। देशवा देशवासीनाम् परस्परसाहाय्यम्, विश्वासम्, सख्यम्, स्नेहम् इत्यादीनि वटकानि मनुजचित्तानाम् रोगानि दूरीकरन्ति। तत्र जाति-मत-वर्ण-कुल-भाषा भेदाः अप्रत्यक्षम् अभवत्। तत्रागतौ अन्यदेशवासीनाम् चित्तानि सदा आश्चर्यभरितम् जातः।

तत्र एका अतिमनोहरव कर्षणक्षेत्रस्य मध्ये एव दमयन्त्युः भवनम्। तत्र सा मातापितरौ समेतमेव वसति।

अस्य स्वर्गलोकमभवत् तत्र । पिता रामु:, माता लतिका च । रामु: एक: अध्वानसमेत: कृषीवल: भवति । लतिका एका गृहधर्मिणी च । तेषाम् अभावम् तत् भवनस्य मनोहारिताम् प्रतिकूलरूपेण बाधयति । दमयन्त्यु: पञ्चमी जन्मदिनम् ते अत्यधिकमाभटेन आघोषयत् । तेषाम् जीवितक्लेशम् विस्मृत्य, तीव्रदारिद्र्यम् च । किन्तु तद्दिने रामु: स्वल्पम् मद्यं अपिबत् । तदानीम् लतिका रोषेन रामुम् प्रति प्रश्नानि उवाच । बोधरहितचित्तेन रामू लतिकाम् अताडयत् । क्षणिकताडनेन लतिका एक: भित्तिम् प्रति अपतत् । इदम् आघातेन सा तत्क्षणमेव इदन्ति । क्षेत्रदर्शनानाम् अनन्तरम् आगत्य दमयन्ति तस्य मातु: मृतशरीरम् दृष्ट्वा एका मानसिकरोगिनां समानं अप्रकटयत् ।

दृक्साक्षि: बन्धुमित्रादीनां, समीपवासीनां चोऽक्तम्, 'लतिकाया: मरणाकारणम् रामू एव', इदम् असह्यम् वार्ता श्रुत्वा दमयन्ति: तस्य स्वजीवसमानम् रामुम् प्रति क्रुद्धा, वैराग्यम् च अजानयत् । जीवितस्य अथवा स्वशरीरस्य हृद: , नेत्रम् च भवति ते । इदम् निमेष: रामुम् संबन्ध्य एक: मरणसदृश्यम् निमेष: अभवत् । एकैकेन

सम्पदा स: नष्ट: जाता। प्रथमम बन्धुमित्राणि, द्वितीयम वासस्थानमपि। स्वपत्न्यु: वियोगम, पुत्रीनां अभावम तस्य परित: व्यसनस्य, पश्चात्तापस्य तीक्ष्णभित्ति: अविकसित्। स: एक: परिवर्तनाय ग्रामम त्यज्य ~~तीर्थ~~ तीर्थाटनयात्रा: अकुर्वत्।

दिनानि अब्दा: च अगच्छत्। अद्य दमयन्ती एका माध्यमप्रवर्तिका भवति। एकम प्रमुखम दिनपत्रस्य। तेषाम दिवसवेतनम, रामूनाम प्रति क्रुद्धा च दिनम प्रति वर्धयत्। स्वस्य इच्छानुसारम तस्य विवाहम अचलत्। तस्य पितात् ऋते सा अद्य उन्नतस्थाने वसति।

एकस्मिन् दिने सा स्वधर्मम कर्तुम स्वभर्तु: अभावेन अन्यदेशम अगच्छत्। तत्र मार्गसमीपे एक: भिक्षुक: अधो दृष्ट्वा धनाय अयाचत्। सुपरिचितम वाणी श्रुत्वा दमयन्ती वाहनात् तस्य प्रति अपश्यत्। स्वमातु: जीवितम ~~नशीकृत्य~~ नशीकृत्य स: वृद्ध: धनाय याचति। तदा सा क्षणेन स्ववाहनेन अगच्छत्। किन्तु ~~तत्र~~ स: वृद्ध: विस्मृतीरोगम बाधयत्। अत: स्वरक्तं ज्ञातुम स: अशक्त: अभवत्। तस्य चित्त: अन्ये लोका एव भवति।

वाहने उपविश्य दमयन्ती पुराणि घटनानि विचिन्त्य ~~निद्राया~~ निद्राम् अपतत्। किञ्चित् समयानन्तरम् सा निद्रात् उद्गाय, किन्तु तत्र: वाहनपालक: नास्ति। दमयन्ती, वाहनम् च अन्य: वने एव। सा भयेन रोदयति, किन्तु फलम् न अलभत्। तत्क्षणे वाहनपालकस्य प्रति बहूनि सामाजिकविरुद्धा: आगच्छति। अनन्तरम् सर्वाणि वनिता: अनुभवन्तम् घोर निमेष: सा स्ववदनस्य पुरतः ~~अदृष्ट~~ अपश्यत्, माता, सहोदरी इत्यादि पवित्रबन्धम् विस्मृत्य ते दमयन्त्या: परित: हँसति, इत्यादीनि कठिननिमेषा: अनुभवन्तम् दमयन्तिम् प्रति स: शिक्षक: प्रत्यक्ष: अभूत्। तत्समर्थ स: ईश्वरतुल्य: अभवत्। सा पूर्वकालम्, ~~पूर्वघ~~ पूर्वघटना: च विस्मृत्य सा पितु: ~~अवदत्~~ आह्वय।

दिनानामनन्तरम् इदम् मधुरशब्दम् श्रुत्वा स: पितु: कालचक्रस्य समंत अधावत्। एकैकं: घटना: अस्य चित्ते एक: चलच्चित्रसदृशम् आगच्छति। स: ~~चक्~~ अस्य शिशु: दमयन्तिम् रक्षीकर्तुम् स: क्रुद्धचित्त:, पशुसदृशम् ~~लोकान~~ जनानाम् प्रति अगच्छत्।

अस्य रोषम् दृष्ट्वा ते ततः अधावन्। अस्य हस्तात् स: एक: वस्त्रशमपि अदीयत्। दमयन्ती पितु: समीपम् गत्वा रोदयत्। रामु: तस्य नेत्रम् अवगान्तम् अश्रुबिन्दुम् दृष्ट्वा अवदत्। 'अश्रुबिन्दूनि अमूल्यम् धनम् भवति। तेषां दुरुपयोगम् न कुरु'। दमयन्ती इदम् वचनानि श्रुत्वा पितु: आलिंगनम् अकरोत्। तदा स: वृद्धपितु: अश्रुभरितनेत्रेण अवदत् " इदम् मम धर्मनिष्ठा।"

दमयन्ती रामुम् स्वभवनम् अनयत्। दमयन्त्या: पति: इदम् अपूर्वम् रंगम् दृष्ट्वा ~~अध~~ आश्चर्यचकितेन अतिष्ठत्। सा सर्वेषां प्रति घटनाविवरणपूर्वं अवदत्। " मम पितु: अहम् कदापि न विस्मरामि "।

" सर्वजनानाम् सदृशम् वनिता: अपि इदम् लोकम् अर्हन्ति। ~~अ~~ तस्य प्रति हस्तम् उद्धाय उपद्रवम् कर्तुम् इदम् लोके अवकाशम् नास्ति। तेषाम् सुरक्षा अद्य: एक प्रश्नचिह्नम् भवति। आगच्छन्तु अस्माकम् सहोदराणाम् सुरक्षा कुरु। "

" मातापितरौ अपि अस्माकम अमूल्यं धनम भवति ।
तेषाम संरक्षणम अस्माकम कर्तव्यमेव ।"

"लोका समस्ता सुखिनो भवन्तु ॥"